

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

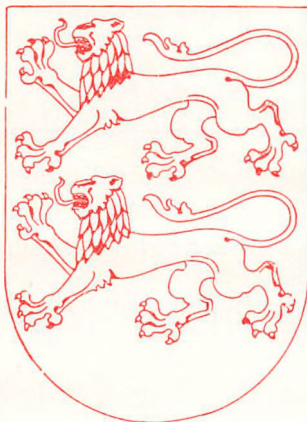
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann og Christian Stenz

INDHOLD:

H. P. Jørgensen: *To sønderjydske slægter i Felsted sogn igennem ca. 500 år*
Olav Christensen: *Luksus- og krigsskatter under den store nordiske krig*
J. Raben: *Hertug Hans den Yngres Epitaf i Sønderborg Slotskirke*
Th. O. Achelis: *Barthold Lyra og Peter Christian Rothberg, Ætlinge af gamle Præsteslægter.*

Rettelse

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Museumsinspektør H. Neumann, Åstrupvej, Haderslev.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz adresse er: Chr. Paulsen skolen, Flensborg

A. Nielsen & Co. A/S.

Nykøbing Falster

Blomster siden 1874

Carl Hass jun.

»NIZZA«

Telefon 2104 - Aabenraa

All i Møbler

A-S FAXE KALKBRUD
Frederiksholmens Kanal 16 Telefon Central 9123
JORDBRUGSKALK
97 pCt. kulsur Kalk i Varen, som den leveres
ca. 100 pCt. passerer 1 mm Sigte

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkontrollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

**Graasten
Andelsslagteri**

**Folkebanken
for Als og Sundeved**

Senderberg

MØBELgården

ST. TORV AABENRAA TLF 2227

Privattelefon 2191

Niels A. Nielsen & søn

Farve- og Tapethandel

Telefon Aabenraa 3128

Indehaver H. H. Nielsen

I serien: Skrifter udgivne af Historisk samfund for Sønderjylland er udkommet

- Nr. 1. Erik Christensen: *Fra min virksomhed i Tønder*. 2,25 kr. (I boghandelen 3,00).
- Nr. 2. P. J. Refshauge: *Bonden, der blev landråd*. Udsolgt.
- Nr. 3. *Tønder gennem Tiderne*. I.—II. 25 kr. (I 14 kr., II 11 kr.) (37,50).
- Nr. 4. M. H. Nielsen: *Fra slesvigsk fattigvæsens fortid*. 4,50 kr. (6,00).
- Nr. 5. Troels Fink og Johan Hvidtfeldt: *Vejledning i studiet af Sønderjyllands historie*. 4 kr. (8,00).
- Nr. 6. *Navneregister til H. P. Hanssens værker*. Udgivet af Johan Hvidtfeldt. 2 kr. (4,00).
- Nr. 7. *Aktstykker vedrørende Kreditanstalt Vogelgesangs tilblivelse*, 3 kr. (4,50).
- Nr. 8. Peter Kr. Iversen: *Vejledning for sønderjydske lokalhistorikere*. 2 kr. (3,00).
- Nr. 9. Johan Hvidtfeldt: *Slægtshistoriske studier i Sønderjylland*. 2 kr. (3,00).
- Nr. 10. *Nordslesvigs åndelige genforening med Danmark*. 6 kr. (10,00).
- Nr. 11. Olav Christensen: *Bibliografi over sønderjydske slægtsværelitteratur*. 2 kr. (3,00).
- Nr. 12. *Nordslesvig efter genforeningen*. 7 radioforedrag. 3 kr. (4,50).
- Nr. 13. Thorvald Petersen: *Fra Als til Tønder*. 6 kr. (10,00).

Medlemmer af Historisk samfund for Sønderjylland kan bestille skrifterne hos samfundets kasserer, adjunkt Knud Fanø, Frilandsvej 21, Tønder.

Ikke-medlemmer kan købe dem i boghandelen.

To sønderjydske slægter i Felsted sogn igennem ca. 500 år

Af H. P. JØRGENSEN

Den første, som vi møder i slægten, er selvejerbonden Thomas Jensen i Felsted.

I det herrens år 1505 på søndagen for de 12 apostle, fremstod på Felsted kirkegård den velagtede og beskedne bonde Thomas Jensen af Felsted, og spurgte den forsamlede menighed, om det var nogen af dem vitterlig, at den særmark, der kaldtes Uhr, der er beliggende i byvangen Stensvang, tilhører ham, og har tilhørt hans forfædre.

Dette spørgsmål besvaredes andægtigen af de forsamlede bønder og fæstere, at de ikke vidste andet, ej heller af deres forfædre havde hørt andet, end at denne særmark, kaldet Uhr., havde tilhørt ham og hans slægt i hundrede år.

På ovenangivne svar tog Thomas Jensen sognevidne af 8te navngivne mænd fra sognet og det besejledes af sognets præst Klavs Tagesen og underskrives af ham.

Denne særmark bliver årsag til en række stridigheder igennem et par århundreder, med thingsvidner og thinglæsning på Lundtoft herredsting. Hvilket medfører, at slægten kan følges op igennem tiderne, hvor ellers kirkebøgerne svigter, og helt tilbage til ca 1400.

Optegnelserne er taget af de optegnelser som afdøde gårdejer Jørgen Iversen i Svejrup har indlagt på arkivet i Åbenrå angående Iversens gård i Felsted, og af samme „En selvejerbondegårds historie igennem 3 århundreder“, i Sprogforeningens Almanak fra 1897.

Thomas Jensen dør 1531 og en slægtning af ham, Lorenz Ovesen af Hostrup, arver gården i Felsted og særmarken. Lorenz Ovesen overlader alt 1532 gården til sin svigersøn Anders Smith, der samme år får skøde på den.

Anders Smith har uden tvivl været en efter datidens forhold dannet og oplyst mand, idet han ikke alene optager kampen med sine to kgl. naboer og byfællesskabet, men endog med de to Grever fra Søgård, Franz og Gregers von Ahlefeldt, angående særretten til Uhr.

Således stævner han 1545 ikke alene sine to kgl. naboer, men også greverne fra Søgård, på Lundtoft herredsting, for ran og vold, på grund af indgreb i særrettighederne til Uhr. Dette medførte, at der på herredstinget blev taget 5 tingsvidner på at Anders Smith var ejer af Uhr, med sine velbestaldede rettigheder, fra arrilds tid.

Sagen var til behandling på Lundtoft herredsting Jacobsdag korsmisse og allehelgensdag 1548, hvor kendelsen af de ovenanførte 5 tingsvidner blev udstedt. Af denne fremgår bl. a., at hverken Nis Hakensen, eller Nis Lüderman (vel nok de to kgl. naboer) eller de 12 herredsbønder der var sat til at måle og dele Felsted bymark, eller de 12 riddersmægtige mænd der havde det hverv at gøre skel mellem de kgl. bønder og grevernes besiddelser på Søgård, ingen af dem havde været med reb, raft eller nogen slags mål i særmarken Uhr, da denne var en velbestaltet og bestemt særmark, fra Arrilds tid.

Medens alle andre forsøg denne gang tilbagevises, var greverne vanskeligere at blive færdige med. De 12 riddersmægtige mænd måtte mægle, og der er mellem dem på den ene og Søgård-greverne på den anden side, oprettet forlig og sluttet overenskomst dat. 11. juli 1550, ifølge hvilken Anders Smith skulle beholde Uhr medens greverne skulle beholde et st. eng i Rafsted, hvilket amtmanden i Tønder, Christoffer Ranzov, på kongens vegne havde gjort dem stridig.

Anders Smith var landmand i Felsted, og hans navn findes som sådan flere steder, også som tingsvidne fra den tid. Hans død kan ikke med bestemthed opgives, men hans navn findes ikke efter 1580.

I 1590 nævnes hans søn Jes Andersen som efterfølger og ejer af gården og særmarken. I dette år må nemlig de gamle dokumenter atter frem, idet hans naboer gør ham avl og eftergrøde stridig i Uhr. Allehelgensdag 1590 bekræftes ved dom, afsagt af herredsfoged Peter Thajsen, at han, Jes Andersen var eneberettiget til avl og eftergrøde i Uhr, eftersom han selv vedligeholdte de hegnstrækninger der var bleven ham tilmålt i 1550 af de 12 herredsbønder, så han selv skulle nyde sin græsning, dog sine naboer ubeskadiget.

Da kirkebøgerne svigter så langt tilbage, kan det ikke ses, hvornår Jes Andersen er død, og han har næppe ejet gården udover århundredets slutning. Mandlige Arvinger var der ikke, så en svigersøn Peder Truelssen får gården. Han træder 1602 ind i historien, idet der atter opstår strid om græsningen i særmarken Uhr. På allerhelgens dag 1602 bekræfter herredsfoged Peter Bentzen den ældre dom, der blev afsagt af herredsfoged Peter Thajsen i 1590, således at græsningen ikke kan gøres ham stridig, men særmarkens hegn må ikke stå i forbindelse med

byvängen Stensvang. Hegnet har antagelig ikke været i orden, så kreaturerne er gået over, thi Peder Truelsen har selvfølgelig hævdet sin ret til græsning af de kreaturer der stod ham til ifølge sit ottingtal, hvorimod han ikke tålte fremmede kreaturer i Uhr.

Peder Truelsen har samlet alle de mange kontrakter, domme og tingsvidner som denne, århundredgamle strid har affødt, og ladet deres indhold indskrive i et 1 kvadratalen stort pergament, der blev godkendt og tinglyst på Lundtoft herredsting, korssets ophøjelsesdag 1604, samt underskrevet og bekræftet af 8 herredsbønder, nemlig: Hans Nisse og Laurenz Hansen fra Uge, Peder Lydiksen, Peder Larsen og Iver Hansen fra Stubbeck, Lars Thomsen og Jes Bondesen fra Hostrup, og Povl Lorenzen fra Tombøl.

Dette dokument er bleven den væsentligste kilde til særmarkens og slægtens historie igennem tiderne. Originalen opbevares i Åbenrå landsarkiv.

Peder Truelsen lever endnu 1613, hvor hans navn bliver opført i et staderegister over kirkestolene i Felsted kirke, men såvel han som hans kone er døde 1627-28. Da står nemlig deres børn og arvinger opførte i fortegnelsen og taksationsforretningen over den skade som de kejserlige tropper har forvoldt på de kongelige bønder og fæstere i sognet, med 242 mark. Den samlede skade for sognets kgl. bønder og fæstere blev, under eds tilbud opgjort til 6341 mark.

I modsætning til det 16. århundrede, blev det følgende århundrede, med sine mange og lange krige, en tung tid for befolkningen her. Udplyndring, brænden og tunge skatter tog i en fart resterne af den gennem lange tider opsparede velstand, og drev mange fra deres gård. På den gård her er tale om, bjærgede man sig igennem ved at hugge i skoven. Om end det kun var små summer der kom ind ved salg af træ, hjalp det dog til så de bjærgede sig igennem til bedre tider.

Felsted bys skove strakte sig den gang helt ned til Åbenrå fjord og var udskiftet før 1640. Det er rimeligt, at naboerne også har solgt bort af skoven. Thi da foruden storvildt, (hjort og rå) både kvæg og får havde tilhold i skoven til henimod jul, så fremkom der, især i vindsiden, åbne grønninger, der solgtes bort til nybyggere. Således opstod før midten af det 17. århundrede afbyggelsen Felstedskov.

Af salgsdokumenter fra den gang er der en Jes Pedersen i Felsted, det var en søn af Peder Truelsen, der er medunderskriver. Således sælger Nis Kromand i Felsted en skovparcel til Anders Jørgensen af Varnæs for 120 mark, en betydelig sum den gang, og dette underskrives

af Jes Pedersen fra Felsted. Han var tillige sognefoged og havde gården til 1660.

Efter ham er det sønnen Peder Jessen der ejer gården. Han var også sognefoged og tillige kirkeværge, hvilket tydelig fremgår af flere breve og dokumenter fra Felstedskov og Nørballe, fra tiden mellem 1667 og 85. Han dør 1685 54 år gammel.

En søn af ham er atter en Jes Pedersen, der blandt andet står opført som ejer af gården i et kirkeregister over stolestaderne i Felsted. Han var ligeledes sognefoged og er født den 17. febr. 1664 og død den 19. april 1745, 81 år gammel og var da endnu ejer af gården.

Denne Jes Pedersen, gift med Gunder fra Stenneskær, (en datter af Chr. Sønniksen på Stenneskær i Felsted sogn) har 5 børn: 1. Sønnen *Peder Jessen*, kådner i Felstedskov gift 1731 med enken Godske på Felsbæk mølle. 2. *Sille*, gift med Marius Pedersen i Felstedskov. 3. *Abel*, gift med gårdmand Peter Jessen Lassen i Nørballe (den senere fæstegård). 4. *Ingeborg*, gift med Chr. Erlig i Flensborg. 5. *Anne Marie*, gift med sognefoged Andr. Thajsen fra Rinkenæs, der får gården i Felsted.

Det ser ud til, at de dårlige tider i det forrige århundrede, har rystet gården i dens grundvold, idet gården ikke går over til deres eneste og ældste søn, men til den yngste datter, med hvem gården således tilføres ny kapital.

Igennem kirkebøgerne kan vi nu følge slægten videre, og i Felsted sogn har vi, i lige linie, endnu 2 livskraftige gårdmandsslægter, nemlig I. slægten Iversen fra Svejrup og II. Lassen Jørgensen på Tastegård. — Gården i Felsted, med særmarken Uhr, er endnu i slægtens eje, og ejes idag af sognefoged Marius Asmussen, hvis kone, der er datter af afdøde H. P. Iversen i Svejrup, i lige linie stammer fra Andr. Thajsen og Anne Marie, den yngste datter af Jes Pedersen og Gunder.

Slægten Lassen Jørgensen på Tastegård fører i lige linie tilbage til Peder Jessen fra Felsbækmølle og Abel Pedersdatter, begge 1. og 3. barn af sognefoged Jes Pedersen og Gunder i Felsted; idet deres børnebørn, en sønnesøn af Peder Jessen ved navn Jørgen Lorenzen (Lausten) og en sønndatter af Abel Pedersdatter og Peder Jessen Lassen, ved navn Gunder, 1790 gifter sig og får gården i Nørballe. Den udflyttes fra Nørballe 1777. — I de sidste 4 generationer har ejeren af gården, der nu kaldes Tastegård, vekslet mellem navnene *Jes* og *Hans* Lassen Jørgensen. Den nuværende ejer hedder Hans Lassen Jørgensen.

Luksus- og krigsskatter under den store nordiske krig

Af OLAV CHRISTENSEN

I Haderslev Hjorte apoteks velbevarede arkiv, der blandt andet rummer samtlige originale privilegier fra 15. maj 1660 til 1920, og som den nuværende ejer apoteker Hans Lausten Hansen har overladt Haderslev byhistoriske arkiv, findes der fra årene 1710-18 11 skattekvitteringer, der giver interessante oplysninger om nogle af de skatter, som en borger måtte udrede i de vanskelige år under den store nordiske krig.

Den interessanteste af skattekvitteringerne er udstedt den 11. april 1711 af Friderich Clüver, som var husfoged over Haderslev herred og dermed på Slotsgrunden, hvortil Hjorte apoteket dengang hørte. Den oplyser, at

„Der Herr Apothecker Hindrich Helms auf dem Schlossgrunde hirsselft, hat bey mir bezahlet wegen seiner selbst eigenen trageden Paruque 3 Rth. und wegen seiner zwo kleinen Töchter tragende Aufsätze 2 Rth. noch vor seines Gesellen Paruq 2 Rth. und den 6ten Theil von gedachten Gesellen halbjährig Lohn 2 Rth. wie auch von eines andern Knechts Lohn 24 sch. vor eine Magd 16 sch. und vor eine Kinder Dirne 13 sch. 4 pf. Ins gesammt 10 Rth. 5 sch. 4 pf.

Sage Zehen Rth. fünff Schilling vier Pfening, wofür Ihm hiemit gebührend quitte. — Hadersleben den 11. April Ao 1711.

Friderich Clüver“.

Apoteker Helm's hustru Anna Catharina Schultze, der var datter af hans forgænger Jacob Schultze, var død allerede i 1708, hvorfor kvit-

teringen selvfølgelig ikke indeholder noget om hendes hårprydelser.

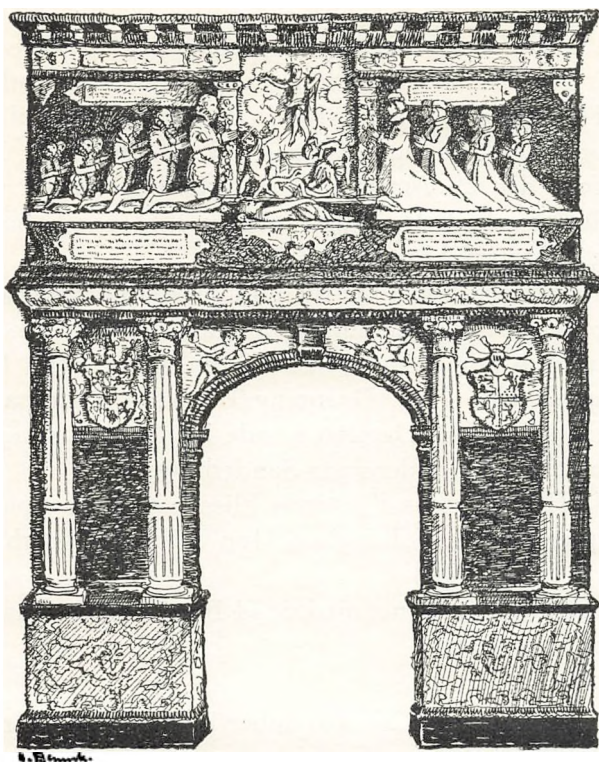
Parykskatten var blevet indført i efteråret 1710, da det blev vedtaget at beskatte en del ting, „hvoraf de fleste sig mere til overdådighed end af fornødenhed betjene“. Det var foruden en beskatning af karosser og andre lukkede vogne en skat på 4 rdl. på rangspersoners parykker. Andre parykbærere måtte betale fra 3 til 1 rdl. „efter deres tilstand og vilkår, hvorover rettelig skal skønnes“, fattige gamle mænd, der „for en eller anden årsag skyld ere forårsagede at bære peruqve“ var dog fritagne. Hustruer og døtre, „som bærer fontager eller andre opsatte franske sætter eller tropper“, måtte betale tilsvarende beløb.

De andre poster, som er påført apoteker Helm's skatteseffel, er skatter, som samtidigt blev pålagt alle tjenestefolk. De skulle af med $\frac{1}{6}$ af deres løn, som husbonden var pligtig til at afkorte i lønnen og indbetale, „og forbydes det enhver tjener og pige, at de ikke mod deres principaler, husbonder eller hustruer må gøre nogen modsigelse eller vægre sig dette vores påbud udi deres løn at korte lade“.*)

De øvrige i arkivet bevarede skattekvitteringer bekræfter, at apoteker Helms om ikke på anden måde så gennem skatterne har fået krigens følger at føle, idet han i årene fra 1710 til 16 i krigsskat har betalt i eet år 6 rgd., i 5 år 30 rgd. årligt og i eet år, 1711, endog 34 rgd. For året 1715 måtte han desuden betale 30 rgd. for „Licent-Papir“, medens skattekvitteringerne for hvert af årene 1717 og 18 lyder på 75 rgd., nemlig kopskat 25 rgd., krigs- og formueskat 30 rgd. og næringskat 20 rgd.

Selv om de bevarede skatteseidler næppe omfatter alle de krigsskatter, apotekeren har måttet betale i disse år, vil man dog forstå, når man tager pengenes købekraft dengang i betragtning, at det ikke har været småpenge, han måtte af med, så det vil være forståeligt, om den gode apoteker har været lige så utilfreds med skattevæsenet, som mange af hans kolleger af i dag sikkert er det; men også han har måttet sande, at med krigen følger dyrtid, der også giver sig udtryk på skatteseidelen.

*) Helge Nielsen og Victor Thalbitzer: Skatter og skatteforvaltning i ældre tider. København 1948, side 77.

Hertug Hans den Yngres Epitaf i Sønderborg Slotskirke

Af J. RABEN

Indgangen til det hertugelige Gravkapel i Sønderborg Slotskirke er omgivet af et portalførmep Epitafium af Alabast og sort Marmor. Over dets Gesims knæler Figurer af Hertug Hans d. y., † 1622, hans første Gemalinde, Elisabeth af Brunsvig-Grubenhagen, † 1686, og deres fjorten Børn, Mændene paa den ene Kvinderne paa den anden Side af et stort Opstandelsesrelief.

Epitafiet er opført i en herlig Renæssancestil, to korintiske Søjler paa hver Side af Døren bærer Gesimsen, og mellem Søjlerne er anbragt Hertugens og Hertuginde Vaabenskjolde.

Kort efter Hertuginde Elisabeths Død lod Hertug Hans Gravkapel-

let bygge, og Hertuginde Dorotheas Kiste var den første, der blev bisat i Kapellet. — Indtil Kapellet var færdig, stod Kisten i den store hvælvede Kælder under Nordfløjen; her stod ogsaa Dronning Dorotheas Kiste i de første 11 Aar, indtil Kong Frederik II lod den føre til Roskilde.

Hertug Hans d. Y., Kong Christian III og Dronning Dorotheas yngste Søn, født den 25. Marts 1545 paa Koldinghus, fik ved Arvedelingen mellem Frederik II og sine Brødre 1564 Sønderborg, Nordborg, Pløn og Klosteret Ahrensboek i Holsten.

Efter Christian III's Død 1559 fik Dronning Dorothea Sønderborg og Nordborg Len m. m. som Enkegods, medens Frederik I's Enke, Dronning Sophie havde de holstenske Besiddelser som Enkesæde. Dronning Sophie døde 1568, Dronning Dorothea døde paa Sønderborg den 7. Oktober 1571. Derefter kunde Hertug Hans tage sin Arv i Besiddelse og tog sin Residens paa Sønderborg.

1568 ægtede Hertug Hans Fyrstinde Elisabeth. Brylluppet blev fejret den 19. September paa Koldinghus. Hun døde paa Østerholm (Als) Natten til 12. Februar 1586.

Dette Ægteskab var velsignet med de 14 Børn, som ses paa Epitafiet, otte Sønner og seks Døtre.

De otte Sønner:

- 1) Hertug *Christian*, født 26. November 1570, arvede efter Faderens Død 1622 Godserne paa Ærø. Han døde ugift den 14. Juni 1633 og blev bisat i det hertugelige Gravkapel ved Egen Kirke*) den 22. August. Besiddelserne paa Ærø blev delt mellem Brødrene.
- 2) Hertug *Ernst*, født 18. Januar 1572, stod i kejserlig Krigstjeneste. Han faldt den 16. Oktober 1596 i Slaget ved Erlau i Ungarn, i Kampen mod Tyrkerne.
- 3) Hertug *Alexander*, født 20. Januar 1573, gift med Dorothea af Schwarzburg og Hohenstein 1605. Han købte Herskabet Beck i Bispedømmet Minden (Vestfalen) og boede der indtil Faderens Død 1622, da han kunde overtage sin Arvepart, Sønderborg Slot og Len. Han er Stifteren af den Sønderborgske Linie og døde den 13. Maj 1627. Hertuginde Dorothea døde den 5. Juli 1639. Begge Kister staar i Gravkapellet paa Sønderborg.

Hertug Alexander, hvis Søn August Philip ejede Godset Beck og tillagde sig Hertugtitlen „Sønderborg-Beck“, er saaledes ogsaa Stamfader til den Sønderborg-Beck'ske Linie, der med Kong Christian IX kom paa Danmarks Trone.

*) Gravkapellet ved Egen Kirke, som var bygget af Hertug Frederik af Nordborg, blev ophævet 1813. Kisterne blev flyttet til Gravkapellet ved Nordborg Kirke.

- 4) Hertug *August*, født 21. Juli 1574, faldt sammen med sin Broder Ernst (Nr. 2) i Slaget ved Erlau den 16. Oktober 1596.
- 5) Hertug *Johan Adolph*, født 17. September 1576, var svensk Oberst og Statholder i Livland. 1602 vendte han tilbage til Sønderborg. Senere gjorde han Tjeneste som kejserlig General i Pressburg og Wien. Efter Faderens Død arvede han Nordborg Slot og Len. Han døde paa Nordborg den 21. Februar 1624 uden Arvinger og blev bisat i Gravkapellet paa Sønderborg.
- 6) Hertug *Frederik*, født 26. November 1581, havde efter Faderens Testamente ikke faaet Jordegods, derimod skulde Brødrene give ham et aarligt Deputat i rede Penge, med den Bestemmelse, at hvis en af Brødrene døde uden mandlige Arvinger, skulde han overtage dennes Landsdel. Det indtraf med Hertug Johan Adolphs Død og Hertug Frederik overtog Nordborg. Han døde den 22. Juli 1658 og blev bisat i det af ham selv i 1628 byggede Kapel ved Egen Kirke.

Hertug Frederik var gift to Gange:

- 1) med Fyrstinde Juliane af Sachsen-Lauenborg, død 1. December 1630,
- 2) med Fyrstinde Eleonora af Anholt, død 2. November 1680 paa Østerholm.

Begge Kister staar nu i Kapellet i Nordborg.

- 7) Hertug Philip, født 15. Marts 1584, arvede efter Faderen Glyksborg og de fire Sogne i Sundeved, Broager, Nybøl, Sottrup og Ullerup. Efter sin afdøde Broder fik han Byen Ærøskøbing og Godser paa Ærø. Af Hertug Frederik af Nordborg købte han 1648 Graasten og Fiskebæk. Han er Stamfader til den ældre Glyksborgske linie og døde 27. September 1663 paa Glyksborg, hvor han ogsaa blev bisat.

Han var gift med Sophie Hedwig, Datter af Hertug Franz II af Sachsen-Lauenborg, † 1660.

- 8) Hertug Albrecht, født 16. april 1585. Han havde studeret i Tübingen og foretaget en Rejse til Italien og døde under et Besøg ved det sachsiske Hof den 20. April 1613. Han blev bisat i Kreuzkirche i Dresden.

De seks Døtre:

- 1) *Dorothea*, født 9. oktober 1569. 23. November 1589 gift med Hertug Friedrich af Liegnitz. Brylluppet blev fejret paa Sønderborg. Hun døde 5. Juli 1593 i Liegnitz og blev bisat der.

- 2) *Marie*, født 21. Juli 1575, blev 1611 Abtisse i Itzehoe. Hun døde den 6. December 1640. Liget blev bisat i Glyksborg.
- 3) *Anna*, født 17. oktober 1577, blev 1601 gift med Hertug Bogislaw XIII af Pommern. Brylluppet fejredes paa Sønderborg. Hun døde paa sit Enkesæde Neu-Stettin den 30. Januar 1616.
- 4) *Sophie*, født 13. August 1579, gift 1607 i Stettin med Hertug Philip II af Pommern. Hun døde den 3. Juni 1658.
- 5) *Elisabeth*, født 24. September 1580, gift 1615 i Rügenwalde med Hertug Bogislaw XIV af Pommern. Hun døde 21. December 1659.
- 6) *Margarethe*, født den 24. Februar 1583, gift 1603 med Greve Johan af Nassau-Dillenburg. Hun døde 10. April 1638 og efterlod 6 Sønner og 4 Døtre. Denne Linie er uddød 1739.

1588 giftede Hertug Hans sig anden Gang med Agnes Hedvig af Anholt Enke efter Kurfyrst August af Sachsen. Brylluppet blev fejret i Sønderborg den 14. Februar. Hun var født den 12. Marts 1573 og døde den 3. November 1616. I dette Ægteskab fik Hertug Hans endnu 9 Børn, 3 Sønner og 6 Døtre.

Den ældste af Sønnerne, *Johan Georg*, født 1594 døde som Student i Tübingen 1613. Den anden Søn *Joachim Ernst*, født 1595, overtog efter Hans d. Y.s Død Pløn og de holstenske Besiddelser. Han er Stamfader til den Plønske Linie og døde 1673. Den tredie Søn, *Bernhard*, døde som Spædbarn 1601.

Af Døtrene var den ældste *Eleonore*, født 1590, hun døde ugift 1629, *Anna Sabina*, født 1593 og død 1659 var gift med Hertug Friedrich Julius af Würthemberg. To Døtre døde som smaa, en Datter, *Agnes Magdalene*, født 1602, døde 1617. Den yngste, *Eleonore Sophie*, født 1604, død 1675, var gift med Fyrst Christian II af Anhalt-Bernburg.

Inde bag Epitafiet staar nu 46 Kister i 5 Kapeller: Hertug Hans Kapellet, Hertug Alexanders Kapel, Augustenborgernes Kapel, det Glykborgske Kapel, hvor Kong Christian IX Bedsteforældres Kister er bisat, og Frederik Christians Kapel. Hele den Sønderborg-Augustenborgske Hertugslægt, fra Hans d. Y. og indtil Hertug Frederik Christian II og Louise Auguste er her bisat til den sidste Hvile. Louise Auguste døde paa Augustenborg 1843, siden den Tid har ingen Bisættelse fundet Sted.

Barthold Lyra og Peter Christian Rothberg, Ætlinge af gamle Præsteslægter

Af TH. O. ACHELIS

Det kan hælde, at Folk fortæller Ting, som man slet ikke har spurgt dem om. Og det kan være, at vi har Grund til at være taknemlige for saadanne Meddelelser. Saaledes skete det i S. Hans Sogn paa Før i Slutningen af Oktober Maaned 1716, at baade Sognepræsten og Kapellanen ikke blot svarede paa det Spørgsmaal No. 22 iblandt den store Buket af 65 Spørgsmaal, som den hertugelige Kommission havde udsendt til alle Præstegaarde i Tønder Provsti, og som i Dag giver os mange Oplysninger, som man ellers ikke kunde faa, men fortalte meget mere. Spørgsmålet var ganske simpelt dette: „Wer seine Eltern gewesen?“ Sognepræsten fortæller endog om sin Tipoldefader og Kapellanen opregner sine fire Bedsteforældre.

Sognepræsten bar det poetiske Navn *Lyra* og sit Fornavn opgiver han som Bartholdus. Slægtsnavnet afledes nu ikke fra det Stjernebillede, græske og romerske Digtere synger om, men fra Byen Lierre, flamsk Lier i det nordlige Belgien syd for Antwerpen. Det er den By, i hvilken Christian II opholdt sig 1524—1530 under sin Landflygtighed. Den bliver indtaget af Spanierne 1582, og ødelagt af Hollænderne 1595. Her boede, som Hr. Bartholdus fortæller, hans Tipoldefader Andreas von Lier. Hans Søn var Johannes Lyra, som i 52 Aar var Præst i „Schwiedigenshausen vor der Stadt Osterode“. Det maa være Schwiegershausen i Harzen. En Søn af ham er den Bartholdus Lyra, efter hvem Sognepræsten ved S. Hans Kirke er opkaldt og som var Præst i Gillersheim, et Sogn i Northeim Kreds, ligeledes ved Harzen. Den tidligere Angivelse „Hildesheim i Grubenhagen“ beror paa en Fejllæsning. Han var Præst der fra 1626 til 1639. Jacob Lyra, hans Søn, kom 1658 som Diaconus til Niblum paa Før. Han var født i Gillersheim 28. 10. 1629. 1673 blev han Sognepræst i S. Hans Sogn, hvor han døde 12. 12. 1686. Hans Billede hænger i Kirken og hans Gravsten er ogsaa bevaret. I 75 Aar, fra 1658 til 1733, har Familien Lyra været knyttet til denne Kirke, 131 Aar til Slesvig Stift. Vi ved om tre Børn, den ældste Johann blev 1696 Diaconus i Bordelum, kom 1701 til den nye Christ-Kirke i Rendsborg, men døde allerede i det samme Aar, Broderen Bartholdus, som

vi gik ud fra, og Søsteren Anna Catharina, som blev gift med Sognepræsten Georg Lorentzen paa Amrum. En Søn af Barthold, Jacob opkaldt efter Farfaderen, var først Diakon, saa Sognepræst ved S. Hans, en Sønesøn, Thomas var Diakon i Bannesdorf paa Femern. Han var den sidste Præst af denne Familie i Slesvig Stift.

Disse syv Generationer af Lyra-Slægten viser følgende Oversigt:

Andreas von Lier

Johannes Lyra, Præst i Schwiegershausen

Bartholdus Lyra, Præst i Gillersheim 1626—1639

Jacob Lyra, Præst ved Sct. Hans Kirke ∞ *Elsabe Jessen*, * i Bredsted 23. 6. 1640,
paa Føhr 1658—1686, * i Gillersheim † 8. 5. 1708
28. 10. 1629, † paa Føhr 12. 12. 1686

Johann Lyra
Præst i Bordelum 1696 og
Rendsborg 1701.
* paa Føhr 1662, db. 19. 3.
† i Rendsborg 14. 6. 1701,
∞ 16. 6. 1696 m. *Anna Do-*
rothea Lorentzen,
* i Bordelum 21. 12. 1676.

Barthold Lyra
Præst paa Føhr 1687—1721
* paa Føhr 1663, db. 11. 3.
† s. st. 1721,
∞ 1688 m. *Hanna Marga-*
reta Jessen.

Anna Catharina
∞ *Georg Lorentzen*
Præst i Amrum 1710
* i Bredsted,
† i Amrum 1715

|
Jacob Lyra
Præst paa Føhr 17.. —1733
* paa Føhr 31. 8. 1691,
† s. st. 7. 2. 1733

|
Thomas Lyra
Præsti Bannesdorff 1773-89
* paa Føhr 1730
† i Husum 23. 5. 1796

Om sin Tipoldefader og Oldefader fortæller Diakon *Petrus Christianus Rothberg* os intet, men han anfører sine fire Bedsteforældre og sine Forældre, og derved supplerer han vor Viden paa forskellige Punkter.

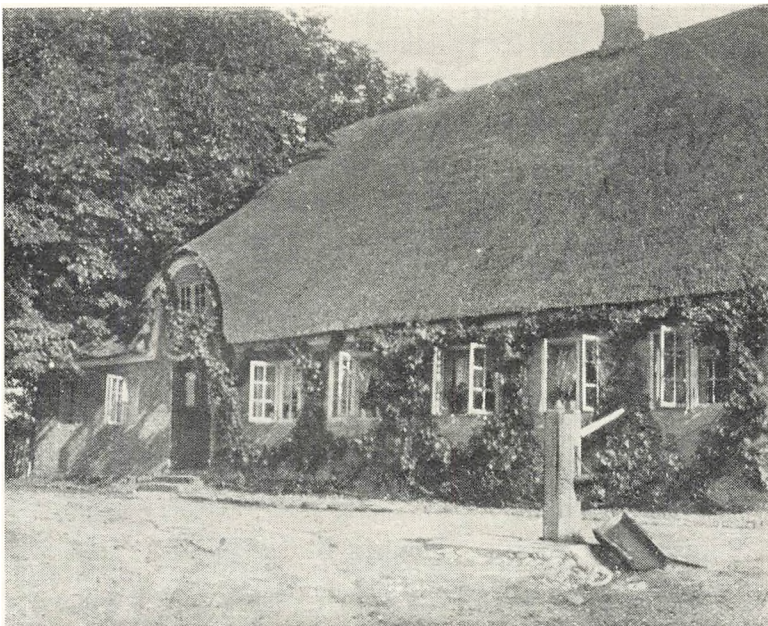
Hans Tipoldefader kendes ikke, men hans Oldefader var den Petrus Rodbertus, som var den 4. Præst i Boren i Angel fra c. 1582— c. 1609. Efterfølger blev Sønnen Johannes 1609—1643. Tre af hans Sønner blev Præster: Christian i Tolk, Peter i Kaleby (dræbt af Polakkerne 1660) og Henricus i Kölzow i Mecklenburg († 1695). Om Christian, som var Fader til Diakonen paa Føhr, viste vi hidtil, at han havde været Præst i Tolk fra 1645 til efter 1672. Nu meddeler Sønnen 1675 som Faderens Dødsaar, og tillige faar vi Meddelelser om Konen: Hun var en Datter

af Præsten i Kaleby Heicke Andreasen (†1625), hendes Fornavn var Catharina og hun døde 1684. Tillige meddeler Peter Christian, at hans Farfader Johannes var gift med en Beata.

Vi faar dermed følgende Anetavle for Peter Christian Rothberg:

- 1) Peter Christian R., * Tolk c. 1650, † 1720; Diak. ved S. Hans Kirke paa Føhr 1692—1726. gift N., Datter af Vævermester Hinrich Petersen i Gottorp og Enke efter Pastor Johann Friedrich Petersen i Neuenkirchen (Ditmarsken) († 1677).
- 2) Christian R., * Boren, † 1670; Præst i Tolk 1645—1675.
- 3) Catharina Andreasen, * Kaleby, † 1684.
- 4) Johannes R., * Boren, † 1643; Præst i Boren 1609—1643.
- 5) Beata.
- 6) Heicke Andreasen, * Rødenæs 21. 12. 1559, † 1625; Præst i Kaleby 1589—1625.
- 7) Margaretha Volverdi, * Hanved 9. 5. 1573.
- 8) Petrus R., Præst i Boren c. 1582—c. 1609.
- 9—11) ukendt.
- 12) Andreas Feddersen, * Emsbøl c. 1529, † 24. 8. 1601; Præst i Rødenæs 1551—1601.
- 13) Gesa Jensen.
- 14) Johannes Volradi, * (Flensborg), † 1. 11. 1590; Præst i Hanved 1569—1590.
- 15—25) ukendt.
- 26) Johann Jensen; Præst i Dedsbøl 1523, i Nibøl indtil 1559.

Dermed er ogsaa alle Medlemmer af Præsteslægten Rothberg bragt i Sammendrag med Undtagelse af den Johann Rothberg, som har været Diaconus i Brügge 1671—1709. At han hører til den samme Familie, kan ikke betvivles, thi i Wittenberg Matrikel forekommer han som „Gottorpia Holzatus“. Men der er tre Præster, som han kan være Søn af: Christian i Tolk (†1675), Johan i Boren (†1643) og Peter i Kaleby (†1660), og det er nu jo alligevel kun en af disse tre, som kan være hans Fader.

Højrup præstegård

RETTELSE

Ved en redaktionen tilgået fejlagtig meddelelse er billedet side 33 desværre benævnt Ballum præstegård. Billedet forestiller *Bedsted* præstegård, hvor forfatterinden første gang mødte pastor Nic. C. Nielsen.

Sammen med et sjældent billede af den nu nedrevne Højrup præstegård, hvor pastor Nielsen var præst, bringer vi et uddrag af hans fortælling:

Hvad den gamle Præstegaardsfløj fortalte.

Det er vejrhonanen på Højrup præstegård, der fortæller:

En Plet saa rar jeg aldrig saa'
 Som den, jeg nu har staaet paa
 I ak! saa mange glade Aar!
 Omlukket var den gamle Gaard
 Med fire Længer, som en Borg
 Afstængt mod Verdens Larm og Sorg.
 Den laa dertil saa højt og frit
 Og saa' mod Nord og Øst saa vidt,
 Fast som et lille Klippeslot,
 Der fra sit Bjærg ser Alt saa godt.

Og jeg stod paa det bedste Sted,
 Paa Taget, hvor jeg Alt fik med.
 Først for den kjære gamle Plet
 Laa Præstens Gaard, som paa et Bræt.
 Hvem der gik ind, hvad der er sket,
 Det har til mindste Ting jeg set.
 Men vendte jeg mod Øst mit Blik,
 Det langs med Byens Gade gik,
 Og Havens lille Lund jeg saa',
 Den ved min Fod mod Syden laa.

Hvor mange Præster har jeg kjendt
 Den Tid, jeg her har staaet og vendt
 Mig i mit Kald for Vinden om!
 Den Ene gik, den Anden kom.
 Jeg saa' dem drage til os ind,
 Forventningsfuld og glad i Sind,
 Med mange Spørgsmaal om det Hjem,
 Der her nu skulde huse dem.
 Og jeg har set dem drage bort,
 Ud af vor gamle, røde Port,
 Naar de med taarefyldte Blik
 Os sendte sidste Afskedsnik.
 Der var dog dem, der ikke saa',
 Fordi de Lig i Kisten laa.

Som Præsten er hans Menighed,
 Det er nu Et, af det, jeg véd,
 Som jeg paa Husets Ryg har lært,
 Af mangt et Præsteliv studert,
 Var Præsten stadig paa Visit,
 Og Gaarden fuld af Gjæster tit,
 Saa var, naar Søndag Morgen kom,
 Og Kirkestien folketom.
 Var der i Præstens Kammer tyst
 Og mørkt, var der i Kroen lyst;
 Naar Præsten ikke læste, bad,
 I Kroen sent de skiltes ad.
 Men saa' jeg Præsten flittig gaa
 Til Fattige, hvor Syge laa,
 En Hyrde for hans Menighed,
 Da var ved Nat paa Gaden Fred.
 De Unge løb ej vilde om,
 Og naar saa Søndag Morgen kom,
 Den Ene efter Anden drog
 Forbi mig med sin Salmebog.

Men nu jeg og fortælle vil —
 Om ellers I vil høre til —
 Hvad i vor Præstegaard er sket,
 Mens jeg paa den har staaet og set.
 Aldrig glemmer jeg den Vinterdag,
 Da Hr. Kristen under Portens Tag,
 Mødte Broderen som fredløs Mand,
 Flygtende fra Hjem og Fædreland.*)

„Broder! Broder! Hellig Mand og
 Præst!
 Rør mig ikke! Sid mig ikke næst!
 Véd ej, hvilken Gjerning jeg begik,
 Kjender Følgen ej af Spil og Drik.
 Denne Haand en Mand i Døden slog,
 Denne Haand vor egen Broder vog!
 Om vor Arv der atter opstod Kiv,
 Og Kaptajnen drog da vred sin Kniv,
 Men forinden endte min hans Liv!
 Sig ej, Angreb nødte mig dertil,
 Intet sig, thi intet trøste vil!
 Jeg er Kajn, angst, forfulgt som han,
 Lyst af Kongens Ret og Dom i Ban.
 Lad mig hvile blot min trætte Fod,
 Før mit Hjem for evigt jeg forlod!“

Ak! Hvor sukked' da den gode Præst,
 Trøsted' Staklen, som han kunde bedst,
 Talte om det dyrebare Blod,
 Som kan gjøre største Uret god,
 Om den Røver, som end Naade fik,
 Da han til den gode Frelser gik.
 Trak saa Broderen i Huset ind,
 Klappede den blege, vaade Kind,
 Sagde: „Bliv i Nat hos os i Ly,
 Vil du, kan du saa i Morgen fly.“

Næste Morgen, da han vilde gaa,
 Saa' jeg atter Præsten hos ham staa,
 Bedende: „Bliv hos os end én Dag,
 Ingen tror dig under Præstens Tag“.
 Og han blev i Dage, Uger Aar,
 Ingen søgte ham i Præstens Gaard,
 Ingen ham i Lænker slog,
 Ingen ham for Dommen drog,
 Indtil Døden lukte Øjet i,
 Døde Mand for Verdens Dom er fri!

Ak! Hvad har den stakkels Mand ej
 lidt!
 Ak! Hvor haard var Kampen, han har
 stridt!
 Ak! Hvor tit har jeg den Stakkel set,

*) Handelsmand Jens Andersen, Borger i Ribe, dræbte 1625 under en Strid, der opstod imellem dem ved en „Pilkentavl“, sin Broder, Kaptajn i Landmilitsen, Hans Andersen. Han flygtede ud til sin Broder, Hr. Kristen Andersen Klyn, Præst i Højrup, hos hvem han forblev indtil sin Død. Man lod ham i Fred, fordi Dommen formentlig var for haard. Han havde handlet i Nødværge.

Hvor han har sin Arm mod Himlen
bredt,
Hørt ham sukke lydeligt til Gud,
At han Brøden vilde slette ud!

Da saa Klokkeren til hans Gravsang lød,
Tyktes Tonen mig saa øm og blød.
Jeg var ung endnu den Gang og blank,
Stod paa Stangen anderledes rank
End med et Par Hundred' Aar paa Ryg,
Hvem bli'r da ej skrøbelig og myg?
Kirke-Hanen kom og den Gang op
Med sin ægtforgyldte Messingkrup.
Og vi fik, naar Himmelen var klar,
Mangen god og venlig Passiar.
Nu, da Klokkeren saa til Ligfærd klang,
Medens Degnen over Kisten sang,
Solen skinnede og legede' i
Kirkehanens gyldne Liberi.
Blinkende jeg saa' til Hanen hen,
Solen den gik Bud fra mig til den,
Men det sagde da vort Blink, vort Blik:
„Godt, den Stakkel ind til Hvile gik!“

Paa Livets Alvors Sørgeespil
Komedien jeg bringe vil.
En lille Farce: Scenen staar
I den omlukte Præstegaard.
Personerne: En Adelsmand,
Dertil: En Svend af Bondestand.
Bestilte Vogn for Døren holdt,
Og Kusken sad helt stram og stolt,
En Knøs, vel næppe sexten Aar,
Men Karl alt i sin Faders Gaard.
Han fik et Kald, og det var stort:
At kjøre Kammerjunkren bort.
Den fine Gæst paa Vognen sad,
Med Buk og Nik man skiltes ad.
Et Knald, der havde Art og Skik,
Og lynsnart det mod Porten gik.

Men ak! Hvordan det Folk kan gaa,
En Sten der var, som Jens ej saa',
Og Porten var ej naaet endnu,
Da laa de dér til Alles Gru!
Dog brækked ingen Arm og Ben,
Blød som en Seng, kun ej saa ren,
Den store Mødding laa og tog
Mod dem, der ud med Armen slog.
Den stakkels Jens! Han fik Bæsked!
Din Dosmer! Tølper! Ej jeg véd,
Hvad alt, der regned' ned paa ham,
Der næsten græd af Sorg og Skam.
Men, kan en Fløj fornøje sig,
Saa har den Dag jeg moret mig,
Da Junkeren paa vor Mødding laa,
Mens vi fik Lov at se derpaa.
Og ser jeg Jens, (nu er han stor,
Og pløjer længst sin egen Jord),
Forbi vor Gaard paa Vejen gaa,
Jeg ler end, tænker jeg derpaa,
Hvor han fra Døren kjørte stolt
Og paa — vor Mødding gjorde Holdt!

Men nu Farvel for denne Gang!
Om det saa er min sidste Sang,
Jeg endnu ikke rigtig véd.
Thi fik jeg ellers ret Besked,
Saa gi'r man mig et Aftægtssted.
Jeg skal som Fløj i Haven staa
Og endnu lidt for Vinden gaa.
Dér giver jeg saa rigtig Agt
Paa Dyrets Flid og Blomstens Pragt,
Paa Alt det, som omkring mig sker;
Og kan jeg saa til sidst ej mer',
Er helt mit gamle Jærn slidt op
Og segnet sidste Gang min Top,
Jeg haaber paa en Præstemand,
Hvem atter jeg fortælle kan
Om hvad der er i Haven sket,
Og hvad jeg fra min Stang har set.

Sønderjyllands Kreditforening
Haderslev

Sønderjydsk
Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY A/S
HØJER

Haslev
Gymnasium

Kostskole for Dreng

Eksamensret til Mellemskole-, Real-
og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Hen-
vendelse til

Peter Kæstel
Rektor, Haslev

A
S
C. Andresen
AABENRAA
Telefon 3333

Jern- og Staalforretning

Aktieselskabet

C. I. Christensens Papirhandel

ESBJERG

HEJMDAL

Landsdelens Blad

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S

Vojens

N. C. Juhl

Værksted: Kilegård

Privat: Haderslevvej 11

Malerforretning Tlf. 2612 m. omstilling

Jern, stål, rør, sanitet
tlf. 3054 flere linier

J. P. Top's efft. A-S
Aabenraa

Forbindsstoffer

Tønder Apotek

Telefon 115

Bogtryk . Bogbind

Th. Laursens Bogtrykkeri

Jernbanegade 8 . Tønder . Telefon 2550*

Graasten Bank A/S

Kontortid 9--12 & 2--4

Lørdag 9--1

GRAASTEN

Announceekspedition:

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

Aastrupvej

Haderslev

Telf. 22362

J. Thorsmark
Indeh.; Brdr. Thorsmark
Storegade 10 . Aabenraa
Telefon 2673

Ure & Optik

Ferdinand Nielsen

Kolonial . Vine . Delikatesser

Tlf. 2750 . Åbenrå

„PRIMA”

Kulimport & Skibsfart A-S

Aabenraa

Telefon